

บทที่ ๒

ทฤษฎี แนวคิด และ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อมวลชน

ศิริชัย ศิริเกษ และ กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๑:๘๑) ได้กล่าวถึงทฤษฎีนี้ไว้ดังนี้ คือ

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของสื่อมวลชนเป็นแนวทางในการศึกษาสื่อมวลชน ทฤษฎีนี้จัดอยู่ในประเภททฤษฎีทางสังคมวิทยา ซึ่งอธิบายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างซ้ำซาก และกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ถูกรวบรวมจัดขึ้นในรูปของความเป็นสถาบันด้วยเหตุผลในแง่ความจำเป็นทางสังคม (Merton:๑๘๕๓) สังคมนั้นถูกพิจารณาว่าเป็นระบบหนึ่งทีละส่วนต่างๆ หรือระบบย่อยมีความเกี่ยวพันติดต่อกัน ซึ่งสื่อมวลชนก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบด้วยระบบย่อยๆ เหล่านี้แต่ละระบบจะช่วยกันผดุงรักษาระบบใหญ่เอาไว้ ในทฤษฎีนี้สื่อมวลชนถูกเน้นว่าเป็นตัวเชื่อมเพื่อให้เกิดการรวมตัวกันเข้าของทุกส่วนในสังคม เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม สื่อมวลชนพยายามที่จะสนองต่อความต้องการของสมาชิกในสังคม ทั้งที่เป็นรายบุคคลและที่เป็นกลุ่มก้อนอย่างสม่ำเสมอ ผลก็คือสื่อมวลชนได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคมโดยไม่ได้ตั้งใจ ในแง่ที่สามารถรวมสมาชิกทั้งหมดเข้าไว้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้นทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่จึงไม่ต้องยึดกับฐานคติที่เกี่ยวกับว่า สื่อมวลชนเป็นผู้ชี้แนะทางอุดมการณ์ที่ถูกกำหนดมาจากสถาบันอื่นๆ ในสังคม แต่สื่อมวลชนได้เป็นทั้งผู้ชี้แนะและผู้แก้ไขด้วยตัวของสื่อมวลชนเอง ภายใต้กฎเกณฑ์บางประการที่กำหนดมาจากสถาบันที่ควบคุมสื่อมวลชนอยู่

Harold Lasswell และ Charles Wright เป็นผู้ที่พิจารณาถึง

หน้าที่และบทบาทของสื่อมวลชนในสังคมอย่างจริงจัง Lasswell (๑๙๔๘) ได้กำหนดหน้าที่ของสื่อมวลชนไว้ ๓ ประการคือ

๑. การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อม (surveillance of the environment)
๒. การประสานสัมพันธ์ส่วนต่างๆของสังคมให้รวมกันอยู่ได้ตามสภาพแวดล้อม (correlation of the parts of society in responding to the environment)
๓. การถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นต่อไป (transmission of the social heritage from one generation to the next)

ต่อมา Wright (๑๙๘๖) ได้เปลี่ยนแปลงรายละเอียดในหน้าที่สื่อมวลชนบางข้อของ Lasswell และเพิ่มหน้าที่ประการที่สี่ คือ

๔. การให้ความบันเทิง (entertainment)

หน้าที่ทั้ง ๔ ประการนี้ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมหลักของสื่อมวลชน ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑. Surveillance คือ การรวบรวมและกระจายข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ในสภาพแวดล้อม ทั้งที่เกิดขึ้นภายในสังคมและภายนอกสังคม ในการปฏิบัติหน้าที่นี้สื่อมวลชนมักจะเตือนให้เรารับถึงอันตรายที่คาดว่าจะมี รวมถึงการให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อเศรษฐกิจ สังคม และประชาชนทั่วไป

๒. Correlation คือ การตีความข้อมูลซึ่งถูกเสนอเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และการแนะนำว่าควรจะปฏิบัติต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอย่างไร หน้าที่นี้ถูกมองว่าเป็นการโฆษณาชวนเชื่อ ชักชวนให้ปฏิบัติ และเป็นกิจกรรมทางด้านบรรณาธิการ หน้าที่นี้จะเป็นการเสริมบรรทัดฐานทางสังคมและจรรยาวั้ซึ่งความคิดเห็นที่เป็นเอกฉันท์ (consensus)

๓. Transmission of social heritage คือ การถ่ายทอดและปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ บรรทัดฐานทางสังคม ความรู้ และส่วนประกอบอื่นๆ ทางด้านวัฒนธรรมสู่สมาชิกในสังคม ไม่เพียงแต่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งตามที่ Lasswell กำหนดไว้เท่านั้น Wright ยัง

รวมถึงการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับการนำเด็กและผู้ใหญ่ เข้าสู่บทบาททางสังคม ซึ่งแตกต่างกันไป และการนำผู้พบใหม่ให้เข้าสู่สังคมอีกด้วย ในบางครั้งหน้าที่นี้อาจเรียกได้ว่าเป็น "การให้การศึกษา" หรือ "การเรียนรู้ทางสังคม" (Socialization)

๕. Entertainment คือ การสร้างสรรค์ความสนุกสนานเพลิดเพลินให้แก่สมาชิกในสังคมเพื่อเป็นการพักผ่อน และลดความตึงเครียดจากสถานการณ์ต่างๆ ที่แต่ละคนประสบอยู่

อย่างไรก็ตามหน้าที่ทั้ง ๔ ประการของสื่อมวลชน ไม่จำเป็นจะต้องเป็นไปตามที่ผู้ส่งสารตั้งใจเสมอไป Merton ได้เรียกผลที่ผู้ส่งสารตั้งใจให้เกิดขึ้นว่า manifest และผลซึ่งมิได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นว่า latent นอกจากนี้มิเชื่อว่าผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจะเป็นผลดีมีประโยชน์ (function) ต่อสังคม หรือปัจเจกบุคคลเสมอ แต่จะมีผลซึ่งเป็นโทษ (dysfunction) เกิดขึ้นด้วย ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของสื่อมวลชนบางประการจะมีทั้งผลดีและผลเสียเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

Wright (๑๙๘๖:๑๓) ได้นำเอาแนวคิดดังกล่าวของ Merton มารวมกับหน้าที่ทั้ง ๔ ประการของสื่อมวลชน เป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อมวลชน โดยสร้างเป็นคำถามดังต่อไปนี้

- (1) manifest (3) functions
 What are the _____ and _____ and of mass communicated
 (2) latent (4) dysfunctions
 (5) surveillance(news) for the (9) society
 (6) correlation(editorial activity) (10) subgroups
 (7) cultural transmission (11) individual
 (8) entertainment (12) cultural systems?

การหาคำตอบให้กับส่วนต่างๆ ๑๒ ส่วนของคำถามข้างต้น จะนำไปสู่การอธิบายให้เห็นถึงภาระหน้าที่ ตลอดจนผลดีผลเสียของสื่อมวลชนที่มีต่อสังคมโดยส่วนรวม รวมไปถึงปัจเจกบุคคล กลุ่มย่อย และระบบวัฒนธรรมด้วย

Fiske และ Hartley (๑๙๗๘) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง "bardic Television" ขึ้น พวกเขาได้เสนอแนะว่า โทรทัศน์ได้ทำหน้าที่ 7 ประการ

ในสังคมสมัยใหม่เหมือนอย่างที่เราได้กระทำในสังคมแบบดั้งเดิม นั่นก็คือ

๑. บอกกล่าวอย่างชัดเจนถึงแนวหลักของเอกฉันท์ทางวัฒนธรรม
เกี่ยวกับลักษณะของความเป็นจริง

๒. นำสมาชิกแต่ละบุคคลในวัฒนธรรมไปเกี่ยวพันกับระบบค่านิยม
สำคัญ โดยการปลูกฝังระบบเหล่านี้และแสดงระบบเหล่านี้ให้เห็นในทางปฏิบัติ

๓. เผยแผ่ อธิบาย ตีความ และให้เหตุผล การกระทำของตัวแทน
แห่งปัจเจกชนในวัฒนธรรม

๔. ให้การรับรองวัฒนธรรมโดยส่วนใหญ่ ถึงความพอเพียงในทาง
ปฏิบัติของวัฒนธรรมนั้น โดยการรับรองและยืนยันอุดมการณ์ หรือตำนานของ
วัฒนธรรมในการต่อสู้อย่างแข็งขันกับโลกอันแท้จริงซึ่งไม่อาจทำนายได้

๕. เปิดเผยถึงความไม่พอเพียงในทางปฏิบัติซึ่งอาจจะเกิดผลมา
จากเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงไปของโลกภายนอกหรือความกดดันภายในวัฒนธรรม
ทั้งนี้เพื่อหันเหทิศทางหลักไปในทางที่จะเป็นผลดีต่ออุดมการณ์ใหม่

๖. ชวนเชื่อผู้ชมว่าสถานการณ์และตัวตนของพวกเขาในฐานะปัจเจก
ชน ได้รับการรับรองจากวัฒนธรรมโดยรวม

๗. ถ่ายทอดความรู้สึกของการเป็นสมาชิกทางวัฒนธรรม (ความ
มั่นคงและความเกี่ยวข้อง)

ทฤษฎีเน้นที่ตัวสาร

คิริชย์ คิริกายะ และ กาญจน่า แก้วเทพ (๒๕๓๑:๘๒-๘๓) ได้
อธิบายถึงทฤษฎีนี้สรุปได้ว่า เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าตัวสารเป็นองค์ประกอบที่
สำคัญของการสื่อสาร การทำความเข้าใจตัวสารจึงเป็นเรื่องสำคัญ ซึ่ง
ความเข้าใจนี้จะต้องครอบคลุมไปถึงลักษณะโครงสร้างภายในของตัวสาร วิธี
การที่ทำให้เกิดความหมาย และความสัมพันธ์ระหว่างตัวสารกับวัฒนธรรมใน
ลักษณะที่เป็นองค์รวม ถึงแม้ว่าเราจะเน้นเพียงองค์ประกอบเดียวของกระบวนการ
การสื่อสารมวลชน แต่องค์ประกอบนี้ก็สามรถถูกนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดความรู้
เกี่ยวกับสังคม และนำความสนใจของเราไปสู่ความเข้าใจถึงการที่ตัวสารถูก
"อ่าน" หรือ ถูกรับรู้ "ถอดรหัส" โดยผู้รับสารได้อย่างไร แท้ที่จริงแล้วสิ่งที่เปิด
โอกาสให้เราศึกษามากที่สุดในกระบวนการสื่อสารมวลชนก็คือ ตัวเนื้อหา หรือ
"ตัวบท" (text) ของสื่อมวลชน เนื่องจากตัวเนื้อหาเป็นสิ่งที่คงที่เปิดเผยต่อ
สาธารณะ และถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ทางภาษา ดังนั้น

ถ้านำเอาตัวเนื้อหาหรือ "ตัวบท" มาวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว เราก็อาจจะหาข้อสรุปเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความหมายของเนื้อหา ประเด็นเกี่ยวกับโอกาสที่จะใช้ หรือผลกระทบที่เกิดขึ้น

จุดเริ่มต้นของการศึกษาสื่อมวลชนโดยเน้นที่ตัวเนื้อหา หรือตัวบทที่สื่อมวลชนได้ผลิตขึ้นมา นั้น เป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อนอันประกอบด้วย การศึกษาตัวเนื้อหาเกี่ยวข้องกับโครงสร้างของภาษา และสัญวิทยาวิทยา (semiology) งานส่วนใหญ่ของการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาเป็นของ Barthes (๑๙๗๖) และ ของ Eco (๑๙๗๗) ฐานของทฤษฎีที่นำมาใช้วิเคราะห์เนื้อหาอยู่ที่ว่า เนื่องจากกฎต่างๆของภาษา (หรือลักษณะอันใดก็ตามที่ถูกทำขึ้นมาแทน หรือ "การเข้ารหัส") ถูกกำหนด หรือมีข้อจำกัดโดยโครงสร้างภายในของวัฒนธรรมดั้งเดิม (รากเดิมของวัฒนธรรม) ดังนั้นตัวบท หรือตัวเนื้อหาที่เลือกมาศึกษา จึงเป็นการเปิดโอกาสให้นำมา "อ่าน" และตีความได้ ดังนั้น เราจึงสามารถเข้าใจความหมายหากเรารู้กฎเกณฑ์ทางด้านภาษาและมีความคุ้นเคยอย่างดีกับวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าจะมีแนวทางการศึกษาในเรื่องนี้มากมาย แต่เราก็ยังสามารถระบุลักษณะที่สำคัญของทฤษฎีเหล่านี้ได้ คือ

ประการแรก ความหมายที่เราตีความออกมาจากตัวเนื้อหาของสื่อมวลชน ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเช่นเดียวกับความตั้งใจของผู้ส่งสารหรือเป็นความหมายเดียวกันกับที่ผู้รับสารมีอยู่ แต่ความหมายที่เราตีความนั้นเราถือเป็นความหมายที่ปราศจากอคติ เกิดขึ้นจากหลักตรรกะของระบบสัญลักษณ์ซึ่งใช้ในการ "เข้ารหัส"

ประการที่สอง แนวการศึกษาไม่ได้เน้นเฉพาะความหมายที่ปรากฏในระดับพื้นผิว หรือความหมายตามตัวหนังสือของเนื้อหาสื่อมวลชนเท่า แต่ยังให้ความสนใจต่อความหมายที่แอบแฝง หรือความหมายเชิงนัยยะ ซึ่งผู้สร้างสารอาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจให้เกิดความหมายดังกล่าวก็ตาม

ประการที่สาม แนวทางการศึกษานี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะการวิเคราะห์ภาษาเขียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงรูปภาพ เสียง ท่าทาง หรือเครื่องมือ เครื่องมือต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อความหมายด้วย

การนำแนวคิดทางสัญวิทยาวิทยา มาใช้ในการศึกษาละครโทรทัศน์ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาสื่อมวลชนในแนวทฤษฎีเน้นที่ตัวสารนั่นเอง

แนวคิดทางสัญวิทยา (semiotics/semiology)

สัญวิทยาถือกำเนิดขึ้นจากบุคคล ๒ ท่าน คือ Ferdinand de Saussure (๑๘๕๗-๑๙๑๓) นักภาษาศาสตร์ชาวสวิสผู้ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็น "บิดา" แห่งสัญวิทยาของยุโรป และ Charles Saunders Peirce (๑๘๓๙-๑๙๑๔) นักปรัชญาชาวอเมริกัน

O'Sullivan and others (อ้างถึงใน สดรัก จรรยาวัจน ๒๔๓๒ :๒๐) ได้ให้คำจำกัดความคำว่า สัญวิทยา ว่า เป็นการศึกษาในเรื่องของ สัญญา (signs) รหัส (code) และวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่สำคัญของสัญญา และการที่สัญญานี้ถูกนำไปใช้ในสังคม

Arthur Asa Berger (๑๙๘๔) ได้กล่าวถึงสัญวิทยาไว้ว่า สัญวิทยา หรือศาสตร์แห่งสัญญา (signs) จะให้ความสำคัญเป็นเบื้องต้นในเรื่องที่ว่าความหมายถูกก่อให้เกิดขึ้นในตัวบท (text) เช่น ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ ได้อย่างไร สัญญาคืออะไร และมันทำหน้าที่อย่างไร... สัญญาและความสัมพันธ์เป็นกฎสำคัญของทฤษฎีการวิเคราะห์ทางสัญวิทยา ตัวบทสามารถถูกมองว่าเป็นระบบของสัญญา และความหมายในตัวบทเกิดมาจากสัญญาและระบบซึ่งผูกโยงสัญญาเข้าด้วยกัน

สัญญา คือ หน่วยที่เล็กที่สุดของความหมายในสัญวิทยา สำหรับ Saussure สัญญาจะประกอบด้วย "ตัวหมาย" (signifier) ซึ่งก็คือภาพลักษณ์ วัตถุ หรือเสียง เป็นส่วนของสัญญาที่มีรูปทางวัตถุ และ "ตัวหมายถึง" (signified) ซึ่งก็คือแนวคิดที่สัญญาเป็นตัวแทน โดยที่ความสัมพันธ์ของทั้งสองส่วนมิได้เป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์ Saussure (อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริกาเย และ กาญจนา แก้วเทพ ๒๕๓๑:๑๘๓) ได้ให้ความหมายของ "สัญญา" ไว้ว่า

คือสิ่งที่สัมผัสได้ด้วยอาตยะ (อวัยวะรับสัมผัสทั้งห้า) และเป็นสิ่งที่คนกลุ่มหนึ่งได้ตกลงใช้สิ่งนั้นเป็นเครื่องหมาย (mark) ถึงอีกสิ่งหนึ่งที่ไม่ได้ปรากฏอยู่ในสัญญานั้น เช่น เวลาเราเขียนอักษรคำว่า "ม้า" โดยที่เราหมายถึง "ตัวม้าจริงๆ" ส่วนที่เป็นเครื่องหมาย (อักษรเขียนคำว่า "ม้า") นี้เรียกว่า "ตัวหมาย" (signifier) ส่วนตัวม้าจริงๆ นั้นเรียกว่า "ตัวหมายถึง" (signified) กระบวนการทั้งหมดเรียกว่า

"การสร้างความหมาย" (Signification)

ส่วน Umberto Eco (๑๙๓๖) นักสัญวิทยาชาวอิตาลี ได้
นิยามสัญญะไว้ว่า "บนพื้นฐานของธรรมเนียมทางสังคม (social convent-
ion) ซึ่งได้รับการก่อตั้งขึ้นแล้ว สัญญะ คือทุกๆ สิ่งที่สามารถถือว่าเป็นอะไร
บางอย่างที่แทนสิ่งอื่นๆ ได้"

แนวคิดของ Eco ในเรื่องสัญญะปรับมาจากงานของ Charles S.
Pierce ซึ่งมีได้จำกัดตัวเองอยู่เฉพาะเรื่องภาษาศาสตร์อย่าง Saussure
สำหรับ Pierce สัญญะตัวหนึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน คือ representa-
ment (ตัวหมาย) object (ตัวหมายถึง) และ interpretant (สัญญะ
ที่เราใช้แปลสัญญะแรก) interpretant คือ สิ่งที่เราใช้บรรยายถึงสัญญะ
และในการบรรยายเราหลีกเลี่ยงไม่ได้เลยที่จะต้องหันไปนำสัญญะตัวอื่นมาใช้
แนวคิดเรื่องสัญญะของ Pierce สำคัญ เนื่องจากมันทำให้เราตระหนักว่า
ไม่มีการสื่อสารใดเกิดขึ้นนอกกรอบสัญญะ Pierce ได้แบ่งสัญญะออกเป็น ๓
ประเภท คือ Icon, Index และ Symbol ดังมีรายละเอียด คือ

Iconic sign คือ สัญญะซึ่งตัวหมายและตัวหมายถึงมีความคล้าย
คลึงกันทางโครงสร้าง เราต้องเรียนรู้ที่จะตระหนักถึงความคล้ายคลึงนี้ เช่น
ภาพแมว ซึ่งเป็นตัวแทนของตัวหมายถึง "แมว" (signified "cat") อาจมี
ได้หลายรูปแบบแตกต่างกัน คือ อาจเป็นรูปโครงกระดูกแมว หรืออาจเป็นรูป
วาดของเด็กๆ ซึ่งเราจะต้องเรียนรู้ที่จะจับเอาความคล้ายคลึงทางโครงสร้าง
นั้นออกมา จึงจะบอกได้ว่า "ตัวหมาย" นั้นมี "ตัวหมายถึง" อะไร

Indexical sign คือ สัญญะซึ่งมีความเชื่อมโยงกันระหว่าง
ตัวหมายและตัวหมายถึง กล่าวคือ สัญญะขึ้นอยู่กับการที่ตัวหมายและตัวหมายถึง
เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ณ จุดเวลาหนึ่ง เช่น ควันหมายถึงไฟ รอยอุ้งเท้าแมว
หมายถึงการปรากฏตัวของแมว เป็นต้น indexical signs นี้ถูกสร้างขึ้น
ผ่านทางธรรมเนียม (convention) ทางสังคม สัตว์ต่างๆ จะทิ้งรอยเท้าไว้
เสมอเมื่อมันเหยียบลงบนดิน แต่รอยอุ้งเท้าเหล่านี้จะกลายเป็นสัญญะก็ต่อเมื่อ
มนุษย์เริ่มใช้มันสำหรับติดตามหาร่องรอย

Symbolic sign คือ สัญญะซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างตัวหมาย
และตัวหมายถึงเป็นไปอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ แต่มันได้รับการกำหนดให้มีขึ้นโดย
ธรรมเนียม และจากการที่มันถูกนำมาใช้ซ้ำๆ ตัวอย่างของ symbolic

signs ก็คือ ภาษา สัญญาไฟจราจร ดนตรี เป็นต้น

การนำแนวคิดทางสัญญวิทยาไปใช้ในการศึกษาสื่อมวลชนโดยเฉพาะ โทรทัศน์เป็นสิ่งที่เป็นไปได้อย่างมาก เพราะโทรทัศน์ก็คือระบบของสัญญะ ซึ่งตัวหมายที่ผลิตโดยโทรทัศน์นั้นจะถูกนำมาสัมพันธ์กับตัวหมายถึงโดยธรรมเนียม นอกจากนี้โทรทัศน์ยังมักจะใช้สัญญะทั้ง ๓ ประเภทของ Pierce และอาจจะเป็นสัญญะทั้ง ๓ ประเภทได้ในเวลาเดียวกัน

Arthur Asa Berger (๑๙๔๔:๒๑-๒๒) ได้เสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องภาษาและการพูด ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาตัวบทของสื่อมวลชนไว้ว่า ตัวบท (เช่น ภาพยนตร์ รายการโทรทัศน์ โฆษณา) เป็นเหมือนภาษา และกฎเกณฑ์ของภาษาสามารถนำมาใช้กับตัวบทเหล่านี้ได้ ภาษาทำให้เราสามารถสื่อสารข้อมูลข่าวสาร ความรู้สึก ความคิด ฯลฯ โดยการตั้งระบบ และกฎเกณฑ์ซึ่งมนุษย์เรียนรู้ เช่นเดียวกับการมีไวยากรณ์สำหรับการเขียน และการพูด มันจะมีไวยากรณ์สำหรับตัวบทที่แตกต่างกันไป และสำหรับสื่อที่ต่างกันด้วย Berger ได้อ้างถึงการแบ่งแยกความแตกต่างระหว่างภาษา และการพูดของ Saussure ไว้ว่า

ภาษาเป็นสถาบันทางสังคม ประกอบกันขึ้นด้วยกฎเกณฑ์ (rules) และธรรมเนียมซึ่งได้รับการทำให้เป็นระบบ ภาษาทำให้เราสามารถสื่อสารหรือพูดได้ คนทุกคนจะ "พูด" ตามบุคลิกลักษณะของตนเอง แต่การพูดนั้นจะต้องอาศัยกฎเกณฑ์และภาษาที่ทุกคนเรียนรู้

รายการโทรทัศน์สามารถได้รับการพิจารณาว่าเป็น "วาทะ" (speech) ซึ่งเป็นที่เข้าใจได้ เนื่องจากผู้ชมรู้ภาษา คือ รู้จักสัญญะ และรู้ว่าสัญญะต่าง ๆ นั้นให้ความหมายอะไร รู้อิงธรรมเนียมหรือรู้ว่าอะไรเป็นที่ยอมรับและไม่เป็นที่ยอมรับ นั่นก็คือผู้ชมรู้รหัส (code) นั้นเอง

Berger ได้สรุปความหมายของรหัสไว้ว่า รหัสคือรูปแบบอันซับซ้อนของกลุ่มความหมายที่มาเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน (association) ซึ่งเราทุกคนเรียนรู้ในสังคมและวัฒนธรรมหนึ่ง รหัสเหล่านี้เป็น "โครงสร้างลึกกลับ" ที่อยู่ในใจเรา มีผลกระทบต่อวิถีที่เราตีความสัญญะและสัญญลักษณ์ที่เราพบในสื่อ และมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของเราด้วย การเรียนรู้ทางสังคมก็คือ การที่เราได้เรียนรู้เกี่ยวกับรหัสต่างๆ เป็นจำนวนมาก รหัสเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นรหัสที่

เฉพาะเจาะจงของแต่ละชนชั้นทางสังคม (social class) ที่ตั้งทางภูมิ-
ศาสตร์ (geographic location) ชชาติพันธุ์ (ethnic group) และ
อื่นๆ รหัสเป็นการรวบรวมเอาไว้ซึ่งกฎต่างๆ ที่จะบอกเราควรจะทำอะไรใน
สถานการณ์ต่างๆ ในกรณีของโทรทัศน์กฎเหล่านี้ก็จะบอกเราว่าสิ่งต่างๆ ใน
โทรทัศน์หมายความว่าอะไร

John Fiske และ John Hartley (๑๙๘๗) ได้อธิบายถึงลักษณะ
ของรหัสซึ่งพอจะสรุปได้ว่า รหัสเป็นชุดของสัญญาณซึ่งถูกนำมารวมกันตามกฎที่
แน่นอนบางกฎ ซึ่งสัญญาณที่ประกอบกันเป็นชุดและกฎสำหรับรวมสัญญาณเหล่านี้
เข้าด้วยกัน จะต้องได้รับการเห็นพ้องในหมู่สมาชิกของวัฒนธรรมซึ่งรหัสถูกนำ
มาใช้สื่อสาร รหัสมีได้มีลักษณะเป็นระบบที่คงที่ (a static system) แต่
ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหว (a dynamic
system) ดังนั้นรหัสจึงมีทั้งส่วนที่เป็น นวัตกรรม (innovations) และ
ส่วนที่เป็นธรรมเนียมดั้งเดิม (conventional aspect of codes) ลักษณะ
ของรหัสที่มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง ทำให้รหัสสามารถ
จัดการกับความต้อการใหม่ๆ ของบุคคล หรือสถานการณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งถูก
เปลี่ยนแปลงไป สิ่งใดก็ตามที่มนุษย์ทำหรือสร้างขึ้น จะประกอบไปด้วยสัญญาณ
ที่ถูกใส่รหัสของวัฒนธรรมของเขา และวิธีที่เขาทำหรือสร้างก็จะถูกกำหนดโดย
ธรรมเนียมของวัฒนธรรมนั่นเอง ในส่วนที่เป็นธรรมเนียมของรหัสนี้ ทำให้
รหัสสามารถสื่อสารและแสดงความหมายได้ และโดยธรรมเนียมเหล่านี้เองที่
วัฒนธรรมได้ถูกก่อร่างขึ้น และสามารถรักษาเอกลักษณ์ของมันเอาไว้ได้

สำหรับกระบวนการสร้างความหมายหรือให้ความหมาย
(signification) ตามแนวคิดทางสัญวิทยาวิทยา มีอยู่ ๓ ขั้นตอน ดังนี้ คือ

ขั้นตอนที่ ๑ กระบวนการสร้างความหมายทางปรนัย (denotat-
ion) หมายถึง การที่ตัวหมายและตัวหมายถึงของสัญญาณนั้นๆ มีภาพลักษณ์ที่
เหมือนกัน เช่น ภาพถ่ายของรถ (signifier) ก็หมายถึง รถ นั่นเอง

ขั้นตอนที่ ๒ ในกระบวนการสร้างความหมายในขั้นนี้ สัญญาณจะมี
ความหมายเชิงวัฒนธรรมซึ่งมิได้เกิดจากตัวสัญญาณเอง แต่มาจากวิธีที่สังคมใช้
และให้ค่าตัวหมายและตัวหมายถึง ตามความคิดของ Roland Barthes นัก
โครงสร้างนิยมชาวฝรั่งเศส สัญญาณในขั้นนี้จะทำหน้าที่ ๒ ประการ คือ สร้าง
ความหมายทางสังคม (connotation) และ สร้างความหมายในลักษณะ
มายาคติ (myths)

๑. การสร้างความหมายทางสังคม (connotation) สัญลักษณ์จะแสดงถึงค่านิยม อารมณ์ และทัศนคติต่างๆ Barthes ได้กล่าวไว้ในงานเขียนของเขาชื่อ "The Rhetoric of the Image" ว่า

ในการถ่ายภาพ ความหมายเชิงปริยายจะถูกสื่อผ่านมาทางกระบวนการซึ่งเป็นกลไกของการถ่ายภาพเท่านั้น ในขณะที่การสร้างความหมายทางสังคมเป็นผลมาจากการเข้าไปแทรกแซงในกระบวนการดังกล่าวของมนุษย์ คือ การกำหนดระยะห่างหรือมุมกล้อง โฟกัส เพลงประกอบ ความถี่ในการตัดต่อภาพ

การสร้างความหมายทางสังคมจะมีลักษณะเป็นอัตตะวิสัย และเป็นวิธีที่ผู้ใส่รหัสถ่ายทอดความรู้สึก หรือการตัดสินใจของเขาเกี่ยวกับใจความของสาร

๒. การสร้างความหมายในลักษณะมายาคติ (myths) หรือความเชื่อที่ยึดถือต่อกันมาจนกลายเป็นตำนาน Barthes ใช้คำนี้ในการแสดงให้เห็นถึงการที่สมาชิกของสังคมมีความเข้าใจต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือต่อประสบการณ์ทางสังคมบางอย่าง การที่จะเข้าใจความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในตัวบทต่างๆ เราจะต้องนำเอาระบบความหมายที่มีต่อสัญลักษณ์ต่างๆ ในสังคมมาใช้ในการตีความ ถ้าเราไม่เคยมีภาพมายาคตินี้มาก่อน การตีความก็จะแตกต่างออกไป หรือตัวบทนั้นอาจไม่มีความหมายใดๆต่อเราเลยก็ได้

ขั้นตอนที่ ๓ คือ การสร้างความหมายเชิงอุดมการณ์ ในขั้นตอนนี้ความหมายเชิงวัฒนธรรมในขั้นตอนที่ ๒ จะมารวมกันเป็นภาพทางวัฒนธรรมโดยรวม Fiske และ Hartley (๑๙๗๘) ได้เสนอว่า

กระบวนการสร้างความหมายในขั้นตอนที่ ๒ ที่ประกอบด้วย การสร้างความหมายทางสังคมและมายาคติ ก็คือภาพปรากฏของอุดมการณ์ของสังคมนั้นๆ การที่ตัวหมายและมายาคติสามารถสอดรับเข้าด้วยกันเพื่อสร้างความหมายหรือแบบแผนของความหมายขึ้นมาได้ ย่อมชี้ให้เห็นถึงฐานคติทางสังคมนวมทั้งหลักเกณฑ์บางอย่างที่แฝงเร้นอยู่ในสังคมนั้น นั่นก็คืออุดมการณ์ของสังคมนั้นเอง

ในการศึกษาตัวบทโดยวิธีทางสัญลักษณ์วิทยา เมื่อเราเข้าใจตัวสัญลักษณ์ กระบวนการสร้างความหมาย และพบ "รหัส" ซึ่งเป็นตัวเชื่อมต่อกุอย่างเข้า

ด้วยกันแล้ว เราก็จะสามารถเข้าใจความหมายของตัวบทได้ อย่างไรก็ตาม การที่จะนำวิธีทางสัญวิทยาวิทยามาใช้ศึกษาโทรทัศน์ จำเป็นจะต้องเข้าใจคำศัพท์สำคัญในทางสัญวิทยาวิทยาบางคำ คือ channel, metaphor, metonymy, synchronic, diachronic, paradigmatic และ syntagmatic

Channel (ช่องทางการสื่อสาร) Ellen Seiter ได้นำช่องทางการสื่อสาร ๔ ช่องทางในการศึกษาภาพยนตร์ในเชิงสัญวิทยาวิทยาของ Christian Metz ซึ่งเป็นนักสัญวิทยาวิทยาชาวฝรั่งเศส มาใช้กับโทรทัศน์ คือ ภาพลักษณ์ (image) ภาษาเขียน (written language) เสียงพูด (voice) ดนตรี (music) และเสียงประกอบ (sound effects) โดยเปลี่ยนช่องทาง "ภาษาเขียน" เป็น กราฟนิค (graphic) จากทัศนะทางสัญวิทยาวิทยา ลักษณะสำคัญที่สุดประการหนึ่งของโทรทัศน์ก็คือ การที่โทรทัศน์มีแนวโน้มที่จะใช้ช่องทางทั้ง ๔ ช่องทางนี้พร้อมๆ กันในเวลาเดียวกัน

Metaphor และ Metonymy เป็นวิธีการหลักในการสื่อความหมายหรือส่งผ่านความหมายในตัวบท metaphor คือ การส่งผ่านความหมาย โดยการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างของสองสิ่งด้วยวิธีการเปรียบเทียบความเหมือน (analogy) เช่น ความรักเหมือนกหลาบแดง เป็นต้น ส่วน metonymy คือ การส่งผ่านความหมายโดยการแสดงความสัมพันธ์ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกัน (association) กล่าวคือ ใช้ส่วนหนึ่งสื่อความหมายแทนทั้งหมดได้ ลักษณะของ metonymy ที่เห็นโดยทั่วไป คือ synecdoche กล่าวคือ สื่อความหมายโดยใช้ส่วนย่อยแทนส่วนใหญ่ หรือในทางกลับกัน

Synchronic หมายถึง เชิงวิเคราะห์ (analytical) การศึกษาตัวบทในเชิง synchronic จะพิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่มีอยู่ในกลุ่มองค์ประกอบย่อยของตัวบท และจะค้นหารูปแบบของสิ่งที่ตรงกันข้ามซึ่งถูกจับเป็นคู่ในตัวบท (paradigmatic structure)

Diachronic หมายถึง เชิงประวัติศาสตร์ (historical) การศึกษาตัวบทในเชิง diachronic จะพิจารณาวิถีทางที่เรื่องวิวัฒนาการไป และจะเน้นที่ความต่อเนื่องของเหตุการณ์ (chain of events) ที่ประกอบกันเป็นเรื่อง (syntagmatic structure)

Paradigmatic การศึกษาตัวบทโดยการวิเคราะห์แบบนี้จะเกี่ยวข้องกับหารูปแบบของความตรงกันข้าม (opposition) ที่ซ่อนอยู่ใน

ตัวบทและที่ก่อให้เกิดความหมายขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากความหมายขึ้นอยู่กับความ
สัมพันธ์ที่ถกสร้างขึ้น และความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในการสร้างความหมายก็คือ
ความสัมพันธ์ของสิ่งที่ตรงข้ามกัน Saussure ได้กล่าวว่า

แนวคิดต่างๆจะได้รับการนิยาม ไม่ใช่จากเนื้อหาในด้านบวก
แต่จากความสัมพันธ์ด้านลบกับคำอื่นๆในระบบ เนื้อหาไม่ใช่
สิ่งที่กำหนดความหมาย แต่เป็นความสัมพันธ์ภายในระบบต่าง
หากที่เป็นตัวกำหนด ดังนั้นจะไม่มีสิ่งใดมีความหมายในตัวเอง
เช่น คำว่า "รวย" จะปราศจากความหมายใดๆ ถ้าไม่มีคำว่า
"จน" เป็นต้น

ความตรงข้ามกันนี้ อาจจะไม่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน แต่ถ้าปราศจาก
ความแตกต่างเหล่านี้ ก็จะไม่มีความหมายใดเกิดขึ้น

Syntagmatic การวิเคราะห์ตัวบทแบบ syntagmatic จะ
พิจารณาตัวบทว่าเป็นลำดับของเหตุการณ์ซึ่งประกอบกันเป็นเรื่องราวหนึ่งในการ
วิเคราะห์แบบนี้สิ่งสำคัญที่เราควรรู้ก็คือ เรื่องต่างๆ จะประกอบไปด้วยองค์
ประกอบย่อยที่แน่นอนซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างเรื่องขึ้น และลำดับของ
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องเป็นสิ่งสำคัญ การจัดเรียงองค์ประกอบย่อยใน
เรื่องจะมีผลต่อความเข้าใจของเราว่า อะไรมีความหมายว่าอย่างไร

Claude Levi-Strauss นักมานุษยวิทยาชาวฝรั่งเศส เสนอแนะ
ว่า การวิเคราะห์แบบ syntagmatic จะให้ความหมายในระดับผิวเผิน
(manifest meaning) และการวิเคราะห์แบบ paradigmatic จะให้ความ
หมายในระดับแฝงเร้น (latent meaning)

ในการวิจัยเรื่องการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ชุด "คู่กรรม" ในการ
ถ่ายทอดความเชื่อและค่านิยมในสังคมไทยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะนำแนวคิดทาง
สัญวิทยาที่ตั้งกล่าวมาข้างต้น มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ตัวบท คือ
ละครโทรทัศน์ชุด "คู่กรรม" เพื่อค้นหาว่าละครโทรทัศน์ชุดนี้ซึ่งได้รับความนิยม
อย่างที่สุดนั้น ทำหน้าที่ถ่ายทอดความเชื่อและค่านิยมอะไรบ้าง โดยจะ
พยายามวิเคราะห์ให้เห็นถึงสิ่งที่แฝงเร้นมาในตัวบท คือ ละครโทรทัศน์ชุดนี้

แนวคิดเรื่องดัชนีทางวัฒนธรรม (Cultural Indicator)

เนื้อหาของสื่อมวลชนนั้นมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการศึกษาถึงสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้จึงมีสำนักคิดทางวิชาการต่างๆ ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาของสื่อมวลชนกันมากมาย กลุ่มหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัด คือ สำนัก Cultural Indicator ในงานชื่อ "Cultural Indicator : The Case of Violence in Television" Gerbner (อ้างถึงใน Fiske and Hartley ๑๙๗๘:๓๐) ได้นำแนวคิดเรื่องดัชนีทางวัฒนธรรมเข้ามาศึกษาถึงความรุนแรงที่ปรากฏในโทรทัศน์ เขาให้ความสำคัญกับข่าวสารของโทรทัศน์ ซึ่งถูกผลิตขึ้นเป็นจำนวนมาก (mass-produced messages) ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม เขาอ้างว่าเพื่อที่จะเข้าใจสารของโทรทัศน์อย่างสมบูรณ์ เราจำเป็นจะต้องศึกษาถึงตัวสารใน ๔ มิติด้วยกัน คือ

๑. สิ่งที่ปรากฏ (Existence) คำถามที่การศึกษาตัวสารในมิตินี้ต้องการคำตอบก็คือ สิ่งที่โทรทัศน์เสนอต่อผู้รับสารคืออะไร เนื้อหาอะไร จำนวนเท่าไร และบ่อยครั้งแค่ไหนที่เนื้อหา นั้นถูกเสนอต่อผู้รับ

๒. การจัดลำดับความสำคัญ (Priorities) คำถามในมิตินี้ก็คือ อะไรคือสิ่งที่สำคัญ ปัจจัยและองค์ประกอบที่แน่นอนบางประการซึ่งถูกเสนอออกมาในสารมีความสำคัญเพียงไร

๓. คุณค่า (Values) คำถามคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่าที่แฝงมาคืออะไร และเกี่ยวกับองค์ประกอบใดในระบบสารทางวัฒนธรรม

๔. ความสัมพันธ์ (Relationship) คำถามในมิตินี้ก็คือ อะไรสัมพันธ์กับสิ่งใด และความหมายทางโครงสร้างของตัวสารคืออะไร

นักวิเคราะห์เนื้อหาสื่อมวลชนในยุคแรกๆ นั้น มักมุ่งเน้นที่จะศึกษาในมิติที่ ๑ และ ๒ เป็นหลัก แม้ว่าแท้ที่จริงแล้วการค้นหาคำตอบในมิติที่ ๓ และ ๔ คือเรื่องของคุณค่าและความสัมพันธ์ จะนำไปสู่การค้นพบความหมายที่แอบแฝงในเนื้อหาของสื่อมวลชนได้ชัดเจนก็ตาม สิ่งที่ Gerbner และคณะของเขาพยายามที่จะทำ ก็คือ ศึกษาตัวสารทั้ง ๔ มิติให้ครบถ้วน ด้วยวิธีการนำโลกแห่งสัญลักษณ์ของโทรทัศน์มาสัมพันธ์กับโลกทางสังคมแห่งความเป็นจริง

(social world of reality) ด้วยการจับบันทึก เพื่อหาความแตกต่างระหว่างโลกทั้งสอง

ในการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ชุด "คู่กรรม" ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะพยายามวิเคราะห์ตัวสารในมิติที่ ๓ และ ๔ โดยวิเคราะห์ค่านิยมและความเชื่อในละครโทรทัศน์ชุด "คู่กรรม" ออกมาเป็นแนวคิดหลัก ๖ ประการซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป และจะพยายามหาความสัมพันธ์ทางโครงสร้างของตัวสารเพื่อให้ทราบว่าตัวสารนั้นสื่อความหมายเกี่ยวกับค่านิยมและความเชื่ออย่างไร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับละครโทรทัศน์ไทยโดยตรงนั้น จากการค้นคว้าพบว่ามีดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๓) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "มิติด้านอุดมการณ์ในละครโทรทัศน์ไทย" เพื่อประกอบการสัมมนาเรื่อง "สื่อมวลชนในสังคมไทย : สถานภาพ และแนวโน้มในทศวรรษที่ 1990" การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ไทยหลายประเภท เช่น ละครรักๆ ใคร่ๆ ละครชีวิตครอบครัว ละครบู๊ ละครประเภทผี หรือไสยศาสตร์ ฯลฯ โดยใช้แนวคิดเรื่องอุดมการณ์ของนักคิดสำคัญๆ หลายท่านเป็นตัวนำในการวิเคราะห์ เช่น แนวคิดเรื่องหน้าที่ของอุดมการณ์ในการดำรงรักษาสถาบันสังคมที่เป็นอยู่ของ อันโตนิโอ กรัมสกี (Antonio Gramsci) แนวคิดเรื่องกระบวนการผลิตซ้ำเพื่อสืบทอดอุดมการณ์ของ อัลตุสแซร์ (Althusser) และการแยกประเภทอุดมการณ์ของ อองซาร์ (Ansart) ซึ่งแยกอุดมการณ์ออกเป็น ๓ ประเภทคือ อุดมการณ์ทางการเมือง (political ideology) อุดมการณ์ทางสังคม (social ideology) ซึ่งก็คือคุณค่าและค่านิยมต่างๆ ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น ความกตัญญู การเคารพผู้อาวุโส ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวว่า เนื้อหาในละครโทรทัศน์ส่วนใหญ่จะสอนอุดมการณ์ทางสังคมมากที่สุด เช่น "เป็นคนดีต้องไม่ขโมย" "เกิดเป็นหญิงต้องรักเดียวใจเดียว" เป็นต้น อุดมการณ์ประเภทสุดท้าย คือ อุดมการณ์ของสังคม (ideology of society) ผู้วิจัยได้ประยุกต์เอาหลักทางสื่อมวลชนที่ระบุถึงหน้าที่ด้านอุดมการณ์มาวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ว่ามีหน้าที่ด้านอุดมการณ์ คือ

๑. เป็นผู้บอกว่าอะไรเป็นอะไร เช่น ถ้าเกิดเป็นผู้หญิงยากจนในชนบท จะต้องเป็นผู้หญิงที่เจียมเนื้อเจียมตัว เป็นต้น

๒. เป็นผู้บอกว่าอะไรควรเป็นอะไร เช่น ถ้าเกิดเป็นผู้หญิงควรจะทำหน้าที่เป็นเมียและแม่ มากกว่าจะเป็นนักการเมือง เกิดเป็นผู้หญิงแม้จะเก่งกล้าอย่างไร ก็ไม่ควรจะเก่งกล้าเกินหน้าผู้ชายบางคน (อาจจะฉลาดกว่าผู้ชายที่เป็นผู้ชาย แต่จะเก่งกว่าผู้ชายที่เป็นพระเอกไม่ได้) เป็นต้น

๓. เป็นผู้บอกว่าอะไรเกี่ยวข้องกับอะไร เช่น เพราะนางลำยองทำตัวไม่เหมาะสมสำหรับเพศหญิง เช่น กินเหล้าเมายา (ซึ่งเป็นเรื่องของผู้ชาย) จึงต้องมีอนาคตตกต่ำ เป็นต้น

อุดมการณ์ประเภทต่างๆที่พบในละครโทรทัศน์จากการศึกษาค้างนี้คือ

๑. อุดมการณ์ค้ำคินา ซึ่งแสดงออกทั้งในความเชื่อที่ว่ามนุษย์เรามีความไม่เท่าเทียมกันอันเนื่องมาจากชาติตระกูล สถานภาพทางสังคมของบุคคล (social status) นั้นวัดด้วยชาติกำเนิด รวมทั้งความชอบธรรมที่ชั้นชั้นสูงจะใช้อำนาจในการกำหนดชีวิตของคนที่ย่ำแย่กว่า เช่น ละครเรื่องแต่ปางก่อน อีสา วงศ์คณาญาติ ข่มขืนกับปูน เป็นต้น

๒. อุดมการณ์ทุนนิยม เนื้อหาของอุดมการณ์ทุนนิยมในด้านหนึ่งมีลักษณะต่อต้านอุดมการณ์ค้ำคินา กล่าวคือ เริ่มปฏิเสธความเหลื่อมล้ำของคนที่ใช้ชาติตระกูลเป็นเกณฑ์ แต่กลับยอมรับความเหลื่อมล้ำของคนที่ใช้เงินตราเป็นเครื่องแบ่ง เช่น ตะวันฉาย จาก "หัวใจสองภาค" ที่ถูกขายราวกับสินค้าชิ้นหนึ่ง นอกจากนี้อุดมการณ์ทุนนิยมยังเชิดชูเรื่องการแก่งแย่งแข่งขัน การชิงดีชิงเด่น ใครดีใครได้ มีใครยาวก็สาวเอาไปกิน เช่น ละครโทรทัศน์เรื่อง "อวสานของเซลล์แมน" นอกจากนี้ยังเป็นอุดมการณ์ทุนนิยมที่เน้นการบริโภคความสะดวกสบายอีกด้วย

๓. อุดมการณ์เรื่องความล้มพันธ์ทางเพศ ถ้าเปรียบเทียบกับอุดมการณ์ ๒ อย่างที่กล่าวมาข้างต้น ละครโทรทัศน์จะบรรจุอุดมการณ์เรื่องความล้มพันธ์ระหว่างเพศเอาไว้มากที่สุด อุดมการณ์หลักของความล้มพันธ์ระหว่างเพศ ก็คือ การสะท้อนลักษณะสังคมที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ สังคมแบบถือชายเป็นใหญ่ ดังนั้นชีวิตของตัวละครหญิงจึงล้วนแล้วแต่ถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้อำนาจของชาย "คุณนี่ม" แห่ง "ใครกำหนด" ดจะเป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดในเพราะเธอเป็นลูกที่ดีของพ่อ เป็นลูกสะใภ้ที่ดี เป็นลูกจ้างที่ดี พร้อมจะเป็นเมียที่ดี และเธอยังรักษาพรหมจรรย์มาจนถึงมีพระเอกตัวจริงอีกด้วย ความ

สัมพันธ์ระหว่างชายกับหญิงในละครจะมีแต่รูปแบบที่หญิงต้องอดทนให้ชายเท่านั้น

๔. อุดมการณ์ชาตินิยม เนื่องจากละครโทรทัศน์ไทยไม่ลี้จะมีมิติทางการเมืองมากนัก และประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ก็ไม่ได้ผ่านการต่อสู้เพื่อกอบกู้ชาติดังเช่นชาติอื่นๆ ดังนั้นละครโทรทัศน์ที่บรรจุอุดมการณ์ชาตินิยมจึงมักถอยหลังไปไกลในประวัติศาสตร์ คือ เป็นละครประเภทอิงประวัติศาสตร์ เช่น "สายโลหิต" เป็นต้น

๕. อุดมการณ์เกี่ยวกับการใช้ความรุนแรง อุดมการณ์ส่วนนี้ในละครโทรทัศน์จะเป็นการสอนผู้ชมให้รู้จักความล้มพันธ์เชิงอำนาจ สอนให้รู้ว่าใครแข็งแรง ใครอ่อนแอ ใครถูกใช้เป็นเครื่องมือควบคุมสังคมได้ และในอีกด้านหนึ่งจะสะท้อนโครงสร้างของอำนาจในสังคมด้วยว่า ใครมีความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงกับใคร เช่น ตำรวจมีความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงกับผู้ร้าย และยังบอกด้วยว่าที่มาของอำนาจที่จะใช้ความรุนแรงอย่างชอบธรรมนั้นมาจากอะไรได้บ้าง เช่น อำนาจของผู้อาวุโสแบบศักดินา (เพื่อสามารถล่ามโซ่ลูกสาวได้ใน "จำปูน") อำนาจเงินตรา อำนาจยศฐาบรรดาศักดิ์ อำนาจทางกายภาพ ฯลฯ

๖. อุดมการณ์แห่งไสยศาสตร์ ละครอีกประเภทที่วนเวียนกลับมาอยู่ในจอโทรทัศน์ไทย คือ ละครประเภทผีๆ การดำรงอยู่ของละครประเภทนี้สะท้อนให้เห็นอุดมการณ์หลายอย่างของไทย กล่าวคือ ในโลกทัศน์ของคนไทย เรื่องของมนุษย์กับเรื่องของสิ่งอื่นที่ไม่ใช่คน (เช่น จิตวิญญาณ) นั้น ยังไม่อาจจะแยกขาดจากกันได้ เช่น ละครเรื่อง "เจ้าสาวในชุดสีดำ" และสังคมไทยสามารถยอมรับทั้งวิทยาศาสตร์ กับไสยศาสตร์ ให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้ยังสะท้อนถึงอุดมการณ์แบบอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น พรหมลิขิต จิตวิญญาณเป็นตัวกำหนดชะตาชีวิตคน เช่น ในละครเรื่อง "รัตติกาลยอดรัก" หรือ "ห้องหับ" ซึ่งแม้จะมีเรื่องหลักๆแตกต่างกัน แต่ก็มีความร่วมกันประการหนึ่ง คือ ตัวละครมนุษย์ในเรื่องหมดปัญญาที่จะแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตตน และต้องอาศัยอำนาจของบรรดาจิตวิญญาณทั้งหลายให้มาช่วยปกป้องรักษาคนดีเอาไว้.

เพาวิภา ภูมิรสติย์ (๒๕๒๘) ได้ทำการวิจัยโดยศึกษาวิเคราะห์ละครโทรทัศน์ในแง่ความสัมพันธ์กับสังคมไทยว่ามีบทบาทต่อกันอย่างไร การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์สังคม อาศัยแนวความคิดทางสังคมวิทยาในการมองและวิเคราะห์ปัญหา ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาก็คือ บทละคร

โทรทัศน์ที่ยังปรากฏอยู่ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งเป็นปีที่มิละครโทรทัศน์เป็นครั้งแรก จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นระยะเวลา ๑๘ ปี และศึกษาจากนิตยสารรายเดือนของสถานีโทรทัศน์ต่างๆ ประกอบกับการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายผลิตรายการ ผู้เขียนบทละคร และนักแสดงในช่วงเวลาดังกล่าวเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่ ในขณะที่เดียวกันก็ศึกษาสภาพสังคมไทยในช่วงเวลานั้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ ผลของการวิจัยพบว่าตลอดช่วงระยะเวลา ๑๘ ปี ละครโทรทัศน์มีความสัมพันธ์และมีบทบาทกับสังคมไทยในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ในด้านการเมืองละครโทรทัศน์เป็นเครื่องมือของผู้ปกครองในการสร้างความมั่นคง ในการปกครองประเทศและสร้างสังคมให้ดีขึ้น ละครโทรทัศน์ถูกใช้เป็นสื่อระหว่างประชาชนกับรัฐบาล เนื่องจากคุณสมบัติของละคร ประสิทธิภาพของโทรทัศน์ และความนิยมที่ประชาชนมีให้กับละคร รัฐบาลจึงเห็นความสำคัญของละครโทรทัศน์ว่า สามารถเป็นตัวแทนในการสื่อเรื่องราวต่างๆ ให้ประชาชนรับรู้โดยที่ไม่รู้ตัว ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ผู้อุปถัมภ์รายการและผู้ชมมีส่วนกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของละครโทรทัศน์ ภาวะทางเศรษฐกิจมีส่วนกำหนดทิศทางในการจัดทำละครของคณะละครและรสนิยมของคนดู แต่ไม่ว่าละครโทรทัศน์จะมีเนื้อหาและรูปแบบใด จะต้องไม่ขัดกับหลักเกณฑ์และข้อบังคับของสถานี ละครโทรทัศน์ในช่วง ๑๘ ปีนี้ จึงอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ปกครองประเทศ ซึ่งใช้ละครโทรทัศน์ช่วยชี้แนะสังคมในด้านศีลธรรมจรรยา ความรักชาติ ความจงรักภักดี ต่อพระมหากษัตริย์ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยมากกว่าจะช่วยชี้แนะสังคมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ธีรนาถ เกิดสนธิ (๒๕๒๔) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน เพื่อให้ทราบถึงอิทธิพลทางด้านจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานครในเรื่องความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความยุติธรรม ความอดสาหัส และอื่นๆ และเพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์กับองค์ประกอบ คือ พื้นฐานการศึกษาของบิดามารดา สถานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย ลักษณะการเลี้ยงดู และอบรมสั่งสอนบุตร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ตามพฤติกรรมของตัวละครที่กระตุ้นให้ทำดี และเหตุการณ์ที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน แต่นักเรียนส่วนใหญ่ไม่เคยเรียนแบบจากตัวละคร นอกจากนี้พื้นฐานการศึกษาของบิดามารดา สถานะทางเศรษฐกิจ

ของครอบครัว สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ลักษณะการอบรมสั่งสอนบุตร ไม่มี ความสัมพันธ์กับอิทธิพลทางจริยธรรมของสื่อละครโทรทัศน์ที่นักเรียนได้รับ

ส่วนการวิจัยเกี่ยวกับละครของต่างประเทศมีจำนวนมากกว่าไทย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการวิจัยเนื้อหาของละครโทรทัศน์ว่าสะท้อนภาพสังคม หรือ มีผลกระทบต่อผู้ชมอย่างไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

Stanley J. Baran, Lawrence J. Chase และ John A. Courtright ได้ทำการวิจัยซึ่งยืนยันว่า ละครโทรทัศน์มีผลต่อการเรียนรู้ พฤติกรรมซึ่งสนับสนุนสังคม (prosocial behavior) ในงานวิจัยเรื่อง Television Dramas a Facilitator of Prosocial Behavior : "The Waltons" (๑๙๗๘) โดยใช้วิธีการทดลอง (experiment) กับ นักเรียนชั้น ๓ (Grade ๓) ซึ่งถูกแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม คือ Cooperative Treatment, Noncooperative Treatment และ Control เด็กนักเรียนสองกลุ่มแรกจะได้ชมวิดีโอเทปที่มีเนื้อหาแสดงความร่วมมือ (วิดีโอเทป ละครเรื่อง "Waltons") และความไม่ร่วมมือตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่สามจะ ไม่ได้ชมวิดีโอเทปใดๆทั้งสิ้น เพราะเป็นกลุ่มที่ใช้สำหรับ post-test

Bradley S. Greenberg (๑๙๘๐) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Life on Television, Content Analyses of American Television Drama Greenberg และคนอื่นๆรายงานถึงผลของการวิเคราะห์เนื้อหาของ รายการช่วง prime time และรายการในช่วงเช้าวันเสาร์ของโทรทัศน์ในช่วงปี ๑๙๗๕-๑๙๗๘ ขอบเขตของเนื้อหาที่ถูกนำมาวิเคราะห์ก็คือ

๑. ลักษณะภายนอกและพฤติกรรมของชนชาติอื่น คนผิวดำ และ ผู้สูงอายุ ที่ปรากฏในโทรทัศน์
๒. ลักษณะภายนอกและพฤติกรรมของเพศต่างๆที่ปรากฏในโทรทัศน์
๓. พฤติกรรมทางสังคมที่ถูกเลือกกำหนดเป็นภาพในโทรทัศน์ เช่น พฤติกรรมสนับสนุนสังคม (prosocial) และต่อต้านสังคม (antisocial) การสนิทสนมกันทางเพศ การใช้แอลกอฮอล์ และยาเสพติด
๔. โครงสร้างและปฏิสัมพันธ์ของบทบาททางครอบครัวที่ปรากฏใน โทรทัศน์

โดยทั่วไปสิ่งที่พบในการวิจัยครั้งนี้คือ ภาพของชนกลุ่มน้อยและผู้หญิง มีลักษณะเป็นภาพแบบเดียวไม่มีการเปลี่ยนแปลง บทบาทและภาพที่ปรากฏมี

จำกัดหรือไม่มีปรากฏบนจอโทรทัศน์เลย ส่วนผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติในทางลบและเป็นไปอย่างจำกัด แต่ในช่วง ๓ ปีในการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุได้รับการปฏิบัติในทางที่ดีขึ้น และภาพของพวกเขาทางโทรทัศน์ก็มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่วนสิ่งที่พบเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม และการปฏิสัมพันธ์กับครอบครัว คือ โทรทัศน์ได้เน้นภาพของการกระทำบางอย่างซึ่งไม่ได้สะท้อนสถานการณ์ในชีวิตจริง

Nancy Signorielli (๑๙๘๒) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Marital Status in Television Drama : A Case of Reduced Options เป็นการศึกษาถึงบทบาทและลักษณะของตัวละครหญิงโดยทั่วไป และของตัวละครหญิงที่เป็นหม้ายในโทรทัศน์ โดยศึกษาจากเนื้อหาของละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์ ภาพยนตร์การ์ตูน และตลกสถานการณ์ (situation comedy) ผลการวิจัยพบว่า โดยทั่วไปตัวละครหญิงจะมีความสำคัญน้อยกว่าตัวละครชาย และจะแสดงบทบาทเพียงไม่กี่บทบาทซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นบทบาทที่แสดงถึง "ความเป็นเพศหญิงโดยทั่วไป" คือ มีเสน่ห์ สวย เข้าสังคมได้ และอบอุ่น ตัวละครหญิงมักจะเกี่ยวข้องกับเรื่องของการแต่งงาน บ้าน ครอบครัว และความรัก ภาพของผู้หญิงโสดและผู้หญิงแต่งงานไม่ต่างกันมากนัก ส่วนตัวละครหญิงที่เป็นหม้ายจะถูกเสนอภาพที่ค่อนข้างเป็นไปในด้านลบ คือ จะมีอายุมากกว่าผู้หญิงโสด และผู้หญิงแต่งงาน มีเสน่ห์น้อยกว่า ไม่ค่อยมีความสุข ค่อนข้างเห็นแก่ตัวและมีความเป็นผู้หญิงน้อยกว่า

ส่วนงานวิจัยที่ใช้แนวคิดทางสัญวิทยาในการศึกษาสื่อมวลชน มีตัวอย่างดังนี้

สุดรัก จรรยาวัช (๒๕๓๒) ได้ทำการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารของการ์ตูน "ขบวนการแก๊งค์" เป็นการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกลยุทธ์ในการสื่อสารของการ์ตูน "ขบวนการแก๊งค์" ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐเป็นเวลาถึง ๑๐ ปี การวิจัยนี้ใช้แนวทางการวิเคราะห์เชิงสัญวิทยาที่มุ่งศึกษา "ตัวบท" ของการ์ตูน "ขบวนการแก๊งค์" นอกจากนี้ยังใช้ทฤษฎีสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมเป็นแนวทางในการพิจารณาถึงภาระหน้าที่ของการ์ตูนนี้ในบริบทของสังคมไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่ามีเนื้อหาทั้งหมด ๘ หมวดหมู่ เนื้อหาที่พบมากที่สุดก็คือความรู้เกี่ยวกับการประกอบอาหาร คุณค่าที่พบมากที่สุด คือ คุณค่าในการพึ่งตัวเอง ส่วนภาระหน้าที่ของการ์ตูนในบริบทของสังคมไทยพิจารณาได้ว่า

เป็นการให้สาระความรู้ในระดับชาวบ้านที่มีประโยชน์ต่อผู้อ่านในชีวิตประจำวัน และการประกอบอาหาร

Michael J. Porter (๑๙๘๓) ได้ทำการวิจัยเรื่อง Applying Semiotics to the Study of Selected Prime Time Television Programs เป็นการวิจัยที่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อตัดสินว่า grande syntagmatique ของ Christian Metz สามารถนำมาใช้กับเรื่องในโทรทัศน์ได้หรือไม่ Metz ได้แบ่งประเภทการรวมกันทางโครงสร้างของ shots (the structural combination of shots) หรือที่เขาเรียกว่า grande syntagmatique ออกเป็น ๘ ประเภท แต่ Porter นำมาศึกษาเพียง ๔ ประเภท เฉพาะที่เป็นการรวมกันทางโครงสร้างที่พบได้ใน narrative films คือ autonomous shot, the scene, the ordinary sequence และ the alternate syntagma

autonomous shot คือ การถ่ายภาพครั้งหนึ่งอย่างต่อเนื่องโดย ไม่มีการหยุดชะงัก

the scene จะประกอบไปด้วย shots ตั้งแต่สองขึ้นไป และ แสดงถึงการกระทำที่ต่อเนื่องโดยที่ไม่มีช่วงเวลาใดถูกตัดทิ้งไปจากการกระทำ นั้นเลย

the ordinary sequence แสดงถึงชุดของ scenes สั้นๆ และ ไม่ต่อเนื่อง โดยช่วงเวลาซึ่งไม่จำเป็นของการกระทำจะถูกลบออกไป

the alternate syntagma คือ การที่กระทำ A ไม่ได้ถูกเสนอ ออกมาอย่างต่อเนื่องทั้งหมด แต่ถูกแบ่งออกเป็นส่วนๆโดยการกระทำ B ซึ่ง เป็นที่เข้าใจว่ากำลังเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน

ผลจากการนำวิธีทางสัญวิทยาของ Metz ไปใช้วิเคราะห์ภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์ ๖ เรื่อง คือ "Duke of Hazzard", "Magnum, P.I.", "Hart to Hart", "Dallas", "Lou Grant" และ "Quincy, M.E." พบว่า grande syntagmatique ทั้ง ๔ ประเภทสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์รายการโทรทัศน์ได้ในระดับสูง การรวมกันทางโครงสร้างที่พบบ่อยที่สุดก็คือ the scene ส่วนประเภทอื่นๆพบในภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์แต่ละเรื่องในระดับที่ต่างกัน